

PAPER DETAILS

TITLE: Kolca Kopuzdan Kilca Kaleme Dedem Korkut Arastirmalari

AUTHORS: Ahmet Erman ARAL

PAGES: 264-265

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1190619>

Ali DUYMAZ, Kolca Kopuzdan Kılca Kaleme Dedem Korkut Araştırmaları. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020, ISBN: 9786051559155, 488 sayfa.

Arş. Gör. Dr. Ahmet Erman ARAL*

Türk tarihi ve kültürünün temel kaynaklarından Dede Korkut Kitabı, günümüze kadar pek çok araştırmacı tarafından çeşitli yönleriyle değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Türkiye’de 100 yıldan uzun süredir devam eden bu konudaki incelemeler, kültür araştırmaları alanında kayda değer bir birikimi işaret ettiği kadar bu eserin gelecekteki çalışmalar için de esin kaynağı olmayı sürdüreceğini göstermektedir. Prof. Dr. Salahaddin Bekki’nin *Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (Türkiye’deki Yayınlar 1916-2013)* adlı çalışmasında da gösterildiği üzere, bu eser şimdiye kadar anlatı geleneği, motif, mitoloji, sosyal çevre, yaratım, ideoloji, insan ilişkileri, söz kalıpları ve kahraman tipleri gibi çok sayıda hususun analizine imkân tanımış ve gerek yurt içi gerekse yurt dışında sayısız araştırmacının merkezinde yer almıştır. Diğer taraftan, “Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği” adlı dosyanın Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan’ın ortaklığıyla 2018 yılında UNESCO listesine kaydedilmesi, yaşayan bir miras olarak bu köklü birikime atfedilen değerın başka bir boyutunu temsil eder. Dede Korkut Kitabı’na ait üçüncü yazmanın Yahya Vali Mehemmed Hoca tarafından bulunması ve 2019’da bu gelişmenin kaynaklığında hazırlanan yeni bilimsel yayınlar, bu konudaki araştırmaların güncel bir dikkatle sürdüğünü göstermenin yanı sıra tartışmaların çeşitlenmesi ve ilerlemesi bakımından da önem taşımaktadır. Konuya farklı bakış açılarıyla yaklaşılmasını ve bilimsel çalışmalarda yorumların boyut kazanmasını teşvik eden bu gelişmeler, yeni çalışmaların şimdiye kadar üretilen eserlerden ve gözden kaçan noktalardan dikkatle beslenmesi gerektiğini hatırlatır. Dolayısıyla, bu noktada önceki araştırmacıların eserlerinde öne çıkan hususlara kronoloji, içerik, yöntem ve kavram bakımından derinlik kazandıran girişimlere dikkat çekilmesi, Dede Korkut Kitabı ile ilgili çalışmaların yönünü anlamak ve tartışmalara katkı sağlamak açısından faydalıdır.

Prof. Dr. Ali Duymaz’ın *Kolca Kopuzdan Kılca Kaleme Dedem Korkut Araştırmaları* adlı kitabının; konuya ilişkin araştırmaların geçmişini farklı yönleriyle hatırlamak, üzerinde analizlerin yoğunlaştığı noktaları yeniden düşünmek ve Dede Korkut’u metinler arası ilişkiler çerçevesinde yorumlamak açısından önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. Ayrıca bu yapıt, yukarıda sözü edilen gelişmelerin teşvik edebileceği yeni çalışmalar için değerli bir kılavuz ve referans noktası olarak da görülebilir. Prof. Dr. Ali Duymaz’ın, bu anlamdaki “soylu” geleneğe ve mirasa sahip çıkma bilinciyle hazırladığını belirttiği bu eseri, yazarın 1994 yılından beri makale, bildiri, deneme ve derleme gibi türlerde sürdürdüğü Dede Korkut konulu araştırmaları bir araya getirmektedir. Kitap, bu yönüyle araştırmacının farklı türlerdeki yazılarının bütünlük içerisinde değerlendirilmesine ve Dede Korkut Kitabı’nın yazarın tarihî, coğrafi ve kültürel perspektifinden daha geniş çerçevede yorumlanmasına imkân tanımaktadır. Ötüken Neşriyat tarafından 2020 yılında yayımlanan bu eser 488 sayfadan oluşmaktadır.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü, Ankara/Türkiye, ahmet.aral@hbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0713-8649.

Yazarın, Dede Korkut Kitabı konusunda yirmi beş yıldan uzun bir zaman dilimine yayılan çalışmaları, hacim açısından birbiriyle büyük oranda dengeli dört bölümde toplanmış yirmi yedi yazıyı içermektedir. Kitap, “On Üçüncü Boy” başlıklı güncel bir değerlendirme yazısıyla başlamaktadır. “Araştırmalar Tarihi” başlıklı ilk bölümde; Fuat Köprülü, Muallim Cevdet gibi önde gelen araştırmacıların eserlerinde gündeme getirilen sorunların günümüzdeki durumu incelenmekte, Ziya Gökalp’ın eserlerinin hâlihazırdaki kültür araştırmaları için değeri vurgulanmakta ve Köprülü’nün Dede Korkut Kitabı konusundaki araştırmalar için kurduğu çerçevenin başlıca unsurları anlatılmaktadır. Ayrıca yaratım, oluşum ve dönüşüm zamanlarını esas alan bir kurgu içerisinde Dede Korkut geleneği yorumlanarak bu kaynağın günümüzde Türk kimliği ve kültürü açısından değerine dikkat çekilmekte, Türk dünyasının geleceği için ulusal kimliklerin ortak bir yapı özelliği kazanmasında bu kaynağın rolü hatırlatılmaktadır. Sözü edilen bu hususun devamı olarak görülebilecek son iki yazıda ise Azerbaycan ve Türkmenistan’daki araştırmaların nitelik ve sorunları öne çıkarılırken Dede Korkut Kitabı’nın bu coğrafyada kültürel kimliğin şekillenmesine katkısı, Çarlık Rusya’sı ve Sovyetler Birliği’nin etkileri eşliğinde analiz edilmektedir.

“İçerik Çözümlemeleri” başlıklı, dokuz yazıdan oluşan ikinci bölümde ise yazmaların başlıkları ile içerikleri arasındaki ilişki gündeme taşınarak destanların yazıya aktarım sürecindeki farklılıklar tartışılmakta ve Dede Korkut Kitabı, geleneksel devlet yönetiminde iktidarın meşruiyet kaygısını gidermesine yardımcı bir kaynak olarak geniş bir tarihi perspektif içinde analiz edilmektedir. Kazak, Karakalpak ve Tatar destanları ile Oğuz kaynaklarının Salur Kazan’ın destani şahsiyeti odağında değerlendirilerek Dede Korkut Kitabı’nın Türk destanları üzerinden yorumlandığı bu bölümün ilerleyen kısımlarında Direk Tekür tiplmesi incelenmekte ve Kan Turalı boyu kişi ve yer adlarının yanı sıra epitetlerin merkeze alındığı bir bakışla çözümlenmektedir. Ayrıca, Dede Korkut Kitabı sosyal kurumların devamlılığına katkısı ve Oğuz toplumunun töresine uygun nesillerin yetiştirilmesindeki değeri açısından öne çıkarılmaktadır. Bölümün son kısımlarında ise boy-lardan verilen örnekler aracılığıyla Oğuz hayatının temelindeki “hüner” ve “erdem” kavramlarının önemi vurgulanmakta ve Dede Korkut Kitabı’ndaki evlilik tiyolojileri tartışılmaktadır.

Kitabın “Metinler Arası Araştırmalar” başlıklı üçüncü bölümünde yine sırasıyla Türk kültüründe model insanın çerçevesini oluşturan “alp” ve “bilge” insan tipleri anlatılmakta, Ahmet Yesevî ve Dede Korkut ortak bir köken miti kapsamında bir araya getirilmekte ve kahramanların bedenlerine ilişkin tasvir ve yorumlarda kozmogonik ve etnogonik mitlerin yansımaları aranmaktadır. Sonraki kısımlarda; Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut’a toy geleneğinin günümüz kadar uzanan yönleri insanlığın paylaşım kültürüne katkısı bakımından okunmakta ve yine benzer bir destan çizgisinde gözün renk, ışık, ağrı vb. unsurlarla ilişkisi deyim ve söz kalıpları üzerinden simgesel anlamlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Edebî metinlerin, konukseverlik gibi kültür kodları odağında felsefî yönden incelenerek günümüzün sorunlarına çözüm üretmedeki katkısının yorumlandığı bu bölümde ayrıca göç, gurbet gibi kavramlar ve halk hikâyeleri ile destanlarda yerleşik-konargöçer çatışması analiz edilmektedir. “Derlemeler-Denemeler” başlıklı son bölümde ise Beybörek hikâyesinin Afyonkarahisar’daki varyantları hakkında bilgi verilmekte ve Begil Oğlu Emren hikâyesini merkeze alan bir deneme yazısı aracılığıyla kibirten kaçınmanın önemi vurgulanmaktadır.

Prof. Dr. Ali Duymaz’ın Dede Korkut’la ilgili araştırmalarını bir bütün hâlinde inceleme imkânı sunan bu kitap, konuya ilişkin bilimsel çalışmaların güncel gelişmeler doğrultusunda yeni bir dikkatle sürmesinin beklendiği bu dönemde, araştırmacıların bakış açılarının çeşitlenmesi ve günümüze hitap eden yönleri çerçevesinde bu kaynağın yeniden yorumlanması açısından önemli bir başvuru eseridir.